

Doel

- Een beeld krijgen van de ontwikkeling van Natura 2000-gebieden, hun kwaliteit en de invloed van drukfactoren. Daarvoor worden jaarlijks veldbezoeken aan deze gebieden uitgevoerd. De veldbezoeken vormen een aanvulling op de reeds bestaande monitoringssystematiek. Ze dragen daarmee bij aan het inzicht in de staat van de Natura 2000-gebieden en de mate waarin de instandhoudingsdoelstellingen gehaald worden.
- Onvoorziene ontwikkelingen in de instandhoudingsdoelen tijdig signaleren, daarmee kan mede bepaald worden of bijsturing wenselijk is.
- Bij het veldbezoek 2025 in Elperstroomgebied (028) is stilgestaan bij de habitattypen heischraal grasland (H6230), blauwgrasland (H6410), kalkmoeras (H7230) en vochtige (beekbegeleidende) alluviale bossen (H91E0C). Ook is gesproken over (externe) factoren die daar invloed op (kunnen) hebben.
- Ter voorbereiding op het veldbezoek hebben voortouwnemer en terreinbeheerder aandachtspunten gekozen en gezamenlijk besproken. Deze zijn verwerkt in het verslag.

Bijlagen

- bijlage 1: Kaart met de bezochte locaties tijdens het veldbezoek.
- bijlage 2: Synthesetabel concept-NDA met inschatting van de huidige ontwikkeling

Algemeen

In opdracht van provincie Drenthe worden alle Natura 2000-gebieden in Drenthe jaarlijks bezocht. Zo kan een actueel beeld gevormd worden van de ontwikkelingen en aandachtspunten binnen de gebieden.

Tijdens dit veldbezoek zijn de N2000-doelen op de eigendommen van Staatsbosbeheer besproken en zijn enkele locaties in het N2000-gebied bezocht. Daarbij zijn een aantal ontwikkelingen besproken welke hieronder worden toegelicht.

BEVINDINGEN

Instandhoudingsdoelen

H7230 Kalkmoerassen

Het kalkmoeras (H7230) blijft een zorgenkindje. Het oppervlak is klein en de aanwezigheid van de definiërende plantensoorten is minimaal. Toch zijn in 2025 weer vlozegge en tweehuizige zegge (typische, definiërende soorten) aangetroffen (Bron: NDFF). Het gaat alleen steeds om een enkel of enkele exemplaren van tweehuizige zegge en ook hoger in de gradiënt dan in het oorspronkelijke kalkmoeras. Vlozegge kent een licht positieve ontwikkeling in aantallen.

H6410 Blauwgraslanden en H6230 Heischrale graslanden*

Zilveren maan (*Boloria selene*), een typische soort van blauwgrasland (H6410) is al sinds een paar jaar niet meer waargenomen.

Aan de noordkant van de Oosterma (locatie 1) zijn ontwikkelingen gaande in de richting van heischraal- en blauwgrasland. De bosopstanden buiten de N2000-begrenzing zijn potentieel ook geschikt als uitbreiding van deze

habitattypen. Dat betekent wel dat het bestaande bos moet worden omgevormd naar grasland. De vraag is of dat wenselijk is omdat het bos onder deze omstandigheden zich ook kan ontwikkelen richting beekbegeleidend bos (H91E0C, ook een doelttype). Ook in de Oosterma en de Stroetma dringt zich de vraag op of daar lokaal beekbegeleidend bos tot ontwikkeling kan komen. Datzelfde geldt voor de plekken in het bos waar door het dempen van rabatten het bestaande bos is “verdrongen” en waar nu nieuwe bosontwikkeling plaatsvindt.

Beheer

Het beheer bestaat voor wat betreft de habitattypen vooral uit maaien en afvoeren. De randgebieden rondom de Reitma (Oosterma en de voormalige landbouwgebieden op de oostflank) bestaan uit een aaneengesloten graaseenheid waar Galloway runderen extensief grazen.

Door de komst van een roedel wolven staat de kudde onder druk. Af en toe wordt een rund gedood door de wolven waardoor de toekomst van de begrazing in zijn huidige vorm onzeker wordt. Dit kan een effect krijgen op de habitattypen die begraasd moeten worden.

Reguliere begrazing is dan niet meer mogelijk en alleen gescherperde begrazing of drukbegrazing, binnen een raster, zijn dan nog als alternatief beschikbaar. Beide alternatieven leiden tot een ander resultaat in de vorm en structuur van de vegetatie en de daarbij horende soorten. Het plaatsen van een wolfwerend raster is gezien de omvang van de begrazingseenheid geen optie.

Herstelmaatregelen

Inmiddels zijn de meeste sloten en greppels binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied gedempt of verondiept. Ook op de flank van de Rolderrug in de boswachterij, ten oosten van het Natura 2000-gebied is dit voor het grootste gedeelte al gebeurd. In combinatie met het gevoerde beheer heeft dit geleid tot verbeterde hydrologische condities in het kerngebied van het Natura 2000-gebied. Desondanks leiden periodes van droogte nog steeds tot het wegzakken van het grondwater tot onder de wortelzone in het kalkmoeras en blauwgrasland.

De watertoevoer en -kwaliteit in de Elperstroom heeft te lijden van het agrarische grondgebruik in het brongebied ten noordoosten van de Elperstroom. Doordat een omslag van weidegrond naar akkerbouw heeft plaatsgevonden is er sprake van een versterkte drainage en aanvoer van gewasbeschermingsmiddelen, zeker nu ook lelieteelt plaatsvindt. Ook wordt in de zomer water opgepompt (grondwateronttrekking) om de gewassen te beregenen. Het is onbekend of de aanleg van drainage, mestopslag en grondwateronttrekking getoetst is aan de Natura 2000-doelen van het Elperstroomgebied. Omdat het hier om nieuwe ontwikkelingen gaat is het effect op de Natura 2000 instandhoudingsdoelen nog niet in beeld gebracht maar vormt het wel een potentieel (nieuw) knelpunt.

Figuur 1. Bosopslag rondom noordkant Oosterma

Figuur 2 Pas gemaaide vegetatie aan de noordoostkant van de Reitma

Figuur 3. Stuw met uitzicht op de polder Grevema

Polder Grevema

De bedoeling is dat de onderbemaling van de polder Grevema gaat verdwijnen zodat het meer tegendruk geeft aan het grondwater in de Reitma. Dit moet gaan leiden tot het minder snel wegzakken van het grondwater in het voorjaar en de zomer. Hier worden nog verschillende opties voor inrichting verkend. Er is bij de beheerder niet een duidelijke voorkeur qua inrichting, zolang het grondwater maar langer en hoger in het systeem vastgehouden kan worden.

Het grootse gedeelte van de polder is inmiddels aangekocht. Een belangrijk onderdeel bij de herinrichting van polder Grevema is de vormgeving en inrichting van de tussenliggende weg (boerdiek). In de huidige situatie is het een hydrologische barriere, waardoor het ondiepe grondwater (in de veenbodem) niet van hoog naar laag kan stromen (laterale doorstroming). Deze laterale doorstroming in de veenbodem van ondiep grondwater is een belangrijke abiotische factor voor de ontwikkeling van kalkmoeras.

Het weglichaam (dus met zijn fundering en afwateringsloten), een andere vormgeving van de weg kan dus wel een oplossing zijn!

Exoten

In het Elperstroomgebied is de Amerikaanse vogelkers aanwezig deze vormt geen belangrijk probleem in het gebied. Met enig beheer (afzetten) zijn deze vogelkersen vooralsnog goed in de hand te houden.

Overig

Figuur 4. Locatie waar in een natte zomer zwak gebufferde ven vegetatie heeft gestaan maar nu is verdwenen

Bij de vegetatiekartering van 2012 zijn vegetaties ingetekend die gerekend kunnen worden tot habitattypen waarvoor het Elperstroomgebied niet is aangewezen. Het gaat hier in alle gevallen om tijdelijke situaties die zijn ontstaan als gevolg van ingrepen in de inrichting of beheer of weersomstandigheden. Het kappen van naaldbosopstanden omdat deze zijn aangetast door letterzetter (*Ips typographus*) leidt ertoe dat heidevegetaties zich kunnen ontwikkelen. Wanneer door natuurlijke successie weer bos ontstaat verdwijnen dergelijke (droge) heides weer. Bij een langdurige regenperiode ontstaan lokaal waterlichamen die lang genoeg aanwezig zijn om de onderliggende vegetatie af te doen laten sterven. Wanneer dan in het voorjaar de plas weer opdroogt kunnen soorten als oeverkruid en veelstengelige waterbies zich ontwikkelen die kenmerkend

zijn voor gebufferde venranden. Wanneer de plas verder opdroogt verdwijnen dergelijke soorten weer. Er is in dergelijke gevallen geen sprake van een duurzaam aanwezige vegetatie.

Dit zorgt ervoor dat bij het gebruik van vegetatiekarteringen altijd meegewogen moet worden in welk jaar ze zijn opgenomen en of ze representatief genoeg zijn om een habitattypenkaart van te maken. Eerder is de vegetatiekartering van 2012 al ongeschikt bevonden om een habitattypenkaart op te baseren. De karteringen van 2017 en 2022 zijn welliswaar representatief voor een bepaald moment in tijd, maar wel te gebruiken om een habitattypenkaart op te baseren.

Conclusie

De bevindingen leiden tot het beeld dat:

- Er lijkt enige verbetering op te treden ten aanzien van het kalkmoeras, al is het uiterst fragiel.
- In het uiterste noorden van het gebied in de Oosterma ontwikkelingen richting heischraal- en blauwgrasland zichtbaar zijn.
- In de Stroetma en het noordelijke deel van de Oosterma liggen mogelijkheden voor de ontwikkeling van beekbegeleidend bos (H91E0C)
- Zwak gebufferde vegetatietypen zoals die in de vegetatiekartering zijn benoemd zijn het gevolg van tijdelijke processen en daarom niet bestendig.
- De Boerdiek vormt een (hydrologische) barrière tussen de Reitma en de Grevema.

Accordering verslag

Dit verslag is met instemming van alle aanwezigen bij het veldbezoek en de provinciale co-lezer vastgelegd

Bijlage 2: Synthesetabel concept-NDA met inschatting van de huidige ontwikkeling NDA-tabel (concept) Elperstroomgebied

Kleurcodegebruik:

- groen: vegetatieontwikkeling is in lijn met instandhoudingsdoelstellingen;
- oranje: op basis van vegetatieontwikkeling blijkt behoud geborgd maar gewenste verbetering blijft uit;
- rood: verslechtering vastgesteld. De aanwezigheid van een restopgave wil zeggen dat de maatregelen het knelpunt niet hebben opgelost tot het punt dat er uit de vegetatiekarteringen (of andere monitoringsstromen) volgt dat de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden behaald.

Invalmogelijkheden:

- trend gelijk aan NDA
- trend positiever dan NDA
- trend negatiever dan NDA

Habitattypen

Habitattypen	Instandhoudingsdoelstelling		Trend oppervlakte	Trend kwaliteit	Omgevingscondities /drukfactoren	Restopgave met vastgesteld maatregelenpakket?	Veldbezoek 2024	Veldbezoek 2025
	Opp	Kwal					Verandering t.o.v. NDA	Verandering t.o.v. NDA
Zure vennen	=	>	Afname	Afname	Verdroging, vermesting	Ja; hydrologie (en KDW)	=	=
Vochtige heiden	>	=	Afname	Stabiel	Verdroging vermesting	Ja	=	=
Heischrale graslanden	>	>	Toename	Stabiel (matig)	Verdroging vermesting	Ja; hydrologie (en KDW)	=	=
Blauwgraslanden	>	>	Afname	Afname	Verdroging vermesting	Ja; hydrologie (en KDW).	=	=
Actieve hoogvenen	=	>	Afname	Afname	Verdroging vermesting	Ja; hydrologie (en KDW)	=	=
Kalkmoeras	>	>	Afname	Afname	Verdroging vermesting	Ja; hydrologie	=	=
Beekgeleidende bossen	=	=	Kennishiaat	Kennishiaat	Kennishiaat	nvt	=	=